

ACTUELE AANSCHERPING van 'BURGERKRACHT MET BURGERMACHT'¹

Publiekssamenvatting uit ruim 50 lezingen en debatten sinds lancering in mei 2015

Sinds de lancering van dit boek, met een presentatie aan Kim Putters (SCP) is het onderwerp geweest van veel lezingen en debatten. De hoofdlijnen die daaruit voortkwamen worden hier verkort weergegeven, omdat dit de publieke impact en de maatschappelijke relevantie van het boek goed weergeeft. Ook bepaalde actuele iconische incidenten werden hierbij ingebracht en kunnen hier goed dienen als actuele adstructie.

Polderpaternalisme aan zijn grenzen

In veel Nederlandse instituten en arrangementen zit het paternalisme ingebouwd, dat wil zeggen: een basishouding vanuit oprechte goede bedoelingen en zorgen, maar voor u, zonder u. *We know best*, wij zorgen voor je ('want je kan het natuurlijk niet zelf'). Voorbeelden te over, o.a. pensioenen, zorgverzekeringen, sociale huurwoningen, studieleenstelsel. Het zijn voor iedere burger verplichte collectieve arrangementen, soms algemeen geldend (zoals zorg en pensioenen), soms alleen als je de voorziening nodig hebt of wil gebruiken (sociale huur en onderwijs), maar met weinig echte verantwoording naar de deelnemers.

Voor de duidelijkheid: polderen zelf is niets mis mee, het is een rationele en effectieve manier om om te gaan met politieke- en belangenstrijd. Nederland is daar als land van minderheden in 40 jaar tijd welvarend en sociaal mee geworden. Het is de positieve optelsom van: belangen uitruilen, extreme opstellingen vermijden, argumenten hun werk laten doen, bestaande belangen tijdig herijken. Maar in de moderne tijd gaat het toenevend fout als je de uitkomst als uniform verplicht arrangement aan 16 miljoen burgers oplegt en hen daarbinnen alleen een passieve, consumentenrol geeft. Dat stond de afgelopen 10 jaar al haaks op burgers die steeds mondiger en beter opgeleid waren, maar wordt nu echt onderuit gehaald door de opkomst van de disruptieve burger² die gewend is aan en nu onvervroren eist dat er sprake is van directe communicatie, directe informatie, directe ruil, directe zeggenschap, directe regie. En anders lijkt hij/zij zijn boosheid daarover wel kwijt te kunnen in populistische kring.

Het was natuurlijk altijd al het principiële probleem dat een verzorgings- en verzekeringsstaat wel wordt gebouwd op solidariteit onder burgers, maar dat dan vervolgens

¹ Volledige titel: "Burgerkracht met Burgermacht. Het einde van de maatschappelijke onderneming en het polderpaternalisme", Boom Lemma 2014, auteur Dr. Steven P.M. de Waal

² Term geïntroduceerd in aantal lezingen, inmiddels ook vastgelegd in een essay in FD, 8 augustus 2015: 'De disruptieve burger richt zijn eigen leefomgeving in', Dr. S.P.M. de Waal, <https://www.publicspace.nl/publicaties/essays>

nationaliseert en verstatelijkt. Ieder moet dus solidair financieel bijdragen, maar mag niet actief meedoen. Dat bedenken anderen voor jou in de polder en regelen bureaucratische instanties voor je.

Het gezag van polderaars is nu niet langer qua positie onderbouwd (door ontzuiling en wegvallen private verenigingsstructuren), noch qua persoon. Dit laatste zit in stijl en retoriek: vaak worden de poldercompromissen door polderaars in ambtelijke, technocratische taal uitgelegd, typisch vanuit het gezag dat ze in de binnenkamers hebben verworven, alsof hun persoonlijk gezag en morele overwegingen voor zich spreken.³ Dat is niet langer zo. Hun publiek gezag zal opnieuw veroverd moeten worden, op straffe van twijfel of zelfs wantrouwen over de goede bedoelingen van de polderelite, wat (wijlen) Pim Fortuyn 15 jaar geleden voor het eerst politiek geagendeerd heeft.

Niet de wijsheid van de polder, maar van de crowd

In de oude cultuur van Nederland paste een afgesloten, afgewogen samengestelde kring van deskundigen en beslissers, in onderling overleg. In de moderne tijd moet dit toenevend vervangen worden door een *'wisdom of the crowd'*-perspectief, omdat die menigte wijzer is geworden, beter bereikbaar, vragen beter gesteld kunnen worden, en, zoals gezegd, de burgers het via de markt al geleerd hebben.

In mijn boek behandel ik uitgebreid als voorbeeld onze pensioenproblematiek. We hebben een enorm bedrag gespaard, daarmee zijn Nederlandse partijen de grootste beleggers wereldwijd, maar tegelijk zijn we geschrokken van de fraude en het bedrog van de financiële markten in 2008/2009 en halen dus de bureaucratische en toezichtsbanden aan. Taleb toont in zijn boeken aan dat beleggen per definitie onzeker is, er is immers geen harde toekomstvoorspelling.⁴ Zelfs het klassieke antwoord daarop van spreiding van risico's en assets, kan nog steeds mank gaan aan verkeerde verwachtingen en inschattingen. Dus zullen rationalisering en bureaucratisering ons alleen maar kwetsbaarder maken op diezelfde nog steeds niet transparante of eerlijk functionerende financiële markt. Al zal dat laatste geen overheidstoezichthouder toegeven. Ze hebben immers hun kans tot ingrijpen gehad. Ze hebben dus geen belang bij objectieve negatieve analyses, dat zou alleen een verwijt aan henzelf uitlokken. Zo kijkt de polder zoals altijd teveel naar elkaar en naar binnen. Onze huidige pensioenbeleggers zien deze verbreding van zeggenschap van burgers als aanval op hun deskundigheid! Dat is het meest verontrustende: die blijkt niet groot genoeg om de grens hiervan bij beleggen in te zien! Ook bij ons pensioen zal een grotere inbreng van individuen en burgers de diversiteit van de beleggingskeuzes bevorderen en daarmee onze voorspellingskracht, onze anticipatiekracht en ons weerstandsvermogen.

³ Aristoteles poneerde al 3 basiselementen voor retoriek: kennis van zaken, persoonlijk gezag en passie of overredingskracht. De laatste twee zijn bij veel Nederlandse openbare sprekers zwak ontwikkeld.

⁴ Nassim Nicholas Taleb: 'The black swan' (2007), 'Fooled by randomness' (2005) en 'Antifragile' (2012)

Medezeggenschap is er al volop, volgende stap moet dus co-productie en co-creatie zijn

Er lopen nu op vele velden 'governance'-discussies voor de uitvoeringsorganisaties waarin dat gebrek aan invloed en betrokkenheid 'bovenin' de betrokken organisaties wordt aangepakt. Maar dat gebeurt dan toch weer vanuit diezelfde regenteske stijl. Letterlijk heet het 'medezeggenschap', dus zonder echte macht. Dit klassieke pacificatiemiddel is echter al uitgehold door de moderne communicatietechnologie. De individuele burger is via de moderne mobiele/electronische platforms inmiddels gewend aan meer betrokkenheid, meningsvorming, uitruil van standpunten, regie en zeggenschap over zijn individuele product/dienst dan hij/zij vaak krijgt in de zogenaamd publieke sector (die dus veel beslotener opereert dan dit woord suggereert). De grootste impact is het massale wereldwijde gebruik van deze technologie, waar iedere gebruiker ook van uitgaat en op anticipeert. Iedereen voelt de macht eigen *communities* op te kunnen richten of bezoeken en weet zich wereldwijd bekeken. In de metafoor van de complexiteitstheorie: ieder beseft dat de eigen vlinderslag een storm elders op de wereld of in de *community* kan veroorzaken. Het klassieke regenten-ruilmiddel is daardoor bot geworden: iedereen heeft al lang deze 'medezeggenschap' en zo'n 'toezegging' is voortaan lachwekkend in plaats van appaiserend. Daarom pleit het boek voor de volgende stap: co-productie. De burger expliciet laten meedoen en mee-produceren, voorbij het passieve consumentisme, zowel individueel als in eigen organisatieverband. Dit vergt in de omgang met publieke diensten ook co-producerende macht.

Geen student die zwaar geleend heeft om Hoger Onderwijs te kunnen volgen, kan slecht functionerende docenten evalueren en wegsturen. Geen patiënt die aan het eind van het jaar zijn zorgverzekeringsspolis moet vernieuwen, weet of een verzekeraar zijn/haar dokter of fysiotherapeut in de gecontracteerde zorg heeft zitten en wat wordt gerekend als tarief voor het eigen risico. Geen pensioenverzekerde kan overstappen en zijn pensioenkapitaal en -verzekering meenemen als hij niet tevreden is over de prestaties (en die prestaties zijn dus ook niet zichtbaar op individueel niveau).

Het begrip hiervoor is goed te zien bij het overeind houden van het Persoons Gebonden Budget (PGB) door Martin van Rijn. Het is immers bij uitstek een van de middelen voor burgermacht, tegenover bestaand aanbod en ter ondersteuning van innovatief burgerinitiatief. Het is nu ook terug te zien in zijn nieuwe wet op Langdurige Zorg (WLZ), waar wordt gesproken van eigen regie op de zorg en zelfs van een 'mensenwet', in plaats van 'instellingswet'.

Ook de nieuwe megafoon dwingt tot co-productie

Dit wordt nog versterkt door de nieuwe megafoon van alle media gezamenlijk. De klassieke media moeten namelijk deze openbare opstand rapporteren en volgen.

Goede casus die dit adstrueert was het niet doorgaan van de benoeming tot tijdelijk burgemeester van Zutphen van Loek Hermans. Niet meer dan 200 reacties via een website waren genoeg om dit besluit bij de lokale beslisser, te weten College van B&W en fractievoorzitters, onderuit te halen. Daardoor wordt duidelijk dat

de nieuwe technologie de bal bij de zittende publieke leiders legt, in plaats van bij 'onrust onder het volk'.

De casus Hermans toont de slappe ruggengraat aan van de formele beslissers tegenover expliciete, openbare, goed verwoorde tegenstemmen, in dit geval ook nog verbazingwekkend gering in aantal.

Dit was goed te zien bij de opkomst van Trump bij de Amerikaanse verkiezingen: zijn bereik via social media was eerst groter dan via de klassieke media, dus waren alle media verplicht hierover en daarmee over hem te rapporteren. Hetzelfde effect op publiek leiderschap was te zien bij de lokale discussies over opvang van asielzoekers, waar de megafon ook aanstond, sommige burgemeesters konden het aan, velen niet.

Het antwoord is niet terugschreeuwen (zoals Ruttes 'pleur op'), maar ook niet de oude routine van Nederlandse bestuurders: 'We nemen het mee'. Per saldo luister je dan naar de grootste bek, die ook vaak andere stemmen wegdrukt. Het enige goede antwoord is: 'Wat wilt en gaat u er zelf aan doen?' De klassieke grote bek weet dan niets meer te melden. Dat vergt echter wel dat die kans op co-productie serieus en goed voorbereid is.

De private façade van de maatschappelijke onderneming⁵

De maatschappelijke onderneming is vaak alleen juridisch nog een private constructie, heel veel zaken zijn publiekelijk 'eromheen' geregeld: inzake de te leveren productie en kwaliteitseisen, de te bedienen doelgroepen, de procedures waarin het recht op voorzieningen wordt geregeld, de wijze van leveren van de publieke dienst, de eigen 'bijdrage' (minder vrijwillig dan dit klinkt) van de consument, de maximum productie of toegestaan budget, en de laatste tijd nog verder aangevuld met regels inzake corporate governance en beloning in de top. *Daarbinnen* (maar is er nog wel iets over?) mag een maatschappelijke onderneming zelf afwegen.

Goed voorbeeld van wat hier misgaat is het opleggen van een huurderbelasting via de verhuurders, veelal woningcorporaties. Door Adri Duivesteijn in de Eerste Kamer terecht een taak als tollenaar genoemd voor de verhuurders: belasting ophalen. De private façade werkt hier uitstekend: de inkomsten voor het Rijk, de bezwaren, klachten en kas- en continuïteitsproblemen voor de verhuurders. Als het ergens toch misgaat ligt het aan de bestuurders en hun interne toezichthouders.

De afstand tot co-productie van de burger zelf is het best te zien bij de Publieke Omroep. Het model met private omroepverenigingen is ook daar ontstaan uit burgers die hun eigen geluid wilden laten horen via toenmalige nieuwe media als eerst radio, later TV. Inmiddels is hun rol in media co-productie door burgers zelf natuurlijk ruimschoots ingehaald door Youtube, vloggers, selfies, Facebook,

⁵ Begrip 'maatschappelijke onderneming' geïntroduceerd en uitgewerkt in Drs. Steven P.M. de Waal 'Nieuwe strategieën voor het publieke domein', Samsom 2000. Samenvatting in dit boek, pagina 4 en 5

Instagram. Het hele model van de maatschappelijke onderneming is hier volstrekt obsoleet door professionalisering, bureaucratisering en politisering. De staatssecretaris reageerde klassiek. Hij meende dat de oplossing bij meer politiek management lag en dus ontwierp hij voor zichzelf een nog dominantere rol dan Berlusconi bij de Italiaanse TV. Daar was goed te zien dat burgermacht bij professionele politici lang niet altijd in goede handen is.

Uitdaging door Burgercoöperaties en commons

Wat vooral ontbreekt is de mogelijkheid van 'initiatief van onderop' of 'collectieve burgerarrangementen' of 'right to challenge' richting bestaand aanbod en daarin een co-producerende en bepalende rol. Daarom spreekt de titel van het boek over de combinatie van Burgerkracht met Burgermacht, Nederland heeft al meer dan 100 jaar krachtige burgerkracht, vroeger particulier initiatief geheten, maar dat zal in deze moderne tijd belegd moeten worden met Burgermacht: formele, desnoods wettelijke rechten om claims, competitie, collectieve organisatie mogelijk te maken, desnoods in uitdaging van het bestaande aanbod.

Een nog verdergaande variant zou zijn het opnieuw inzetten op het beheer en sturing door de 'commons', zoals indertijd de gildes en de meents in dorpen.⁶

Concurrentie om publiek leiderschap

De Nederlandse politieke partijen als belangrijkste organisatieverhikel van de parlementaire politiek, zijn zeer onzeker over hun kiezers. Ook daar is de verenigingsstructuur afgekald. Kiezers moeten in veel grotere getale worden verleid om op de partij te stemmen dan de officiële leden. Leden bieden ook niet langer een goed kanaal naar die beoogde kiezers. Trump en Wilders tonen aan dat social media daarin veel krachtiger zijn geworden. Dat geeft veel behoefte aan publieke zichtbaarheid, profilering, mediabereik. Al te prominente maatschappelijk leiders in diezelfde publieke ruimte worden eigenlijk niet gewaardeerd en gezien als concurrent. Goed voorbeeld hiervoor zat in mijn promotieonderzoek: Dominee Visser in Rotterdam.⁷ Vele maatschappelijk leiders hadden te maken met een vergelijkbare strijd tegen de politiek, in plaats van een strijd met hen samen voor de goede zaak. De maatschappelijke onderneming wordt tenslotte ook behandeld als een verlengstuk van de overheid, ze moeten gewoon uitvoeren wat departementen en politiek bedenken (zie private façade) en ook worden de bestuurders geacht zich te gedragen als hogere ambtenaar, zoals vastgelegd in de WNT2. Boeiend is dat veel kranten keurig de politieke typering citeren ('een bestuurder mag niet meer verdienen dan een minister'), terwijl onderliggend een waarheidsgetrouwere motivering is dat ze worden gezien als ambtenaar en dus niet meer mogen verdienen dan de DG's en SG die de Minister onder zich weet. Uiteraard is dit een groot misverstand over de eindverantwoordelijkheid van hun positie en de noodzaak van maatschappelijk leiderschap.

⁶ Prof. dr. Tine De Moor Hoogleraar Onderzoekinstituut voor Geschiedenis en Kunstgeschiedenis (OGK), o.a. Oratie Augustus 2013: 'Homo cooperans. Instituties voor collectieve actie en de solidaire samenleving.'

⁷ 'The Value(s) of Civil Leaders', Dr. S.P.M. de Waal, Eleven 2014. Beschrijving en portretten van de onderzochte maatschappelijk leiders op <https://www.publicspace.nl/2014/10/09/het-academisch-licht-op-maatschappelijk-leiders>, met name de pdf 'Bijlagen bij het proefschrift'

Decentralisatie naar gemeenten als omweg

De vraag is waarom we nu eerst aandacht gaan geven aan een interne reorganisatie van de overheid, namelijk decentralisatie naar gemeenten, als dat als ideologisch doel en ideaal heeft om meer op maat en met de burger samen te gaan opereren. Dat had toch veel rechtstreekser gekund, vooral als je de invalshoek 'burgermacht' neemt. Uitsluitend de Rijksoverheid kan dat immers vastleggen in wetten en overheidsregels. In mijn boek geef ik een politiek-cynische analyse. Om te beginnen was toen nog sterk de gedachte dat 'de burger' ingeschakeld kon worden bij de gaten die de overheid liet vallen door voorgenomen bezuinigingen, ten tweede had niemand het toen nog over burgermacht⁸ en tenslotte beseften de landelijke politici dat er weerstand zou zijn in de polder, waarvan ze als onderdeel van de polder zeer afhankelijk zijn en dus zochten ze allianties. Ruim 400 gemeenten zijn dat. Maar het is een omweg, het gaat zeker 10 jaar duren en het is natuurlijk zeer de vraag of gemeenten minder bureaucratisch, minder verkokerd en dichterbij de burger staan. Veel voorbeelden tonen voorlopig aan van niet. Tevens is het nogal een onbegrijpelijke omweg: als gemeenten eindelijk meer te vertellen krijgen in het sociaal domein, rond de woningcorporaties, etcetera, waarom zouden zij er dan voorstander van zijn om dat meer bij de burgers te leggen en meer naar hen te gaan luisteren? Krijg je eindelijk macht, moet je hem weer weggeven. Dat is niet de normale politieke of ambtelijke cultuur.

Burgerschap in de boardroom: van management naar maatschappelijk leiderschap

Veel van het beheersmatig en 'eigen continuïteit eerst'-gedrag van maatschappelijke organisaties is veroorzaakt door het model van New Public Management: output financiering (product x volume x prijs), zakelijke afrekening, bedrijfsmatige beoordeling tussen overheidbureaucratie en instelling.

Goed voorbeeld was de openbaarmaking van het oordeel van de Inspectie Gezondheidszorg over de kwaliteit van zorg in verpleeghuizen. Op geen enkele manier kwamen hier de meningen van patiënten, bewoners, familie in terug, terwijl eenieder inmiddels gewend is zelfs zijn vakantieaccommodatie te boeken na raadpleging van recensies van eerdere gebruikers. Het oordeel van de Inspectie leek altijd al meer te gaan over kwaliteit van administratie en dossiervorming dan van zorg, dit maakte het nog meer een papieren werkelijkheid.

Een goed ander voorbeeld van de moderne macht van recensies bieden huurwoningen. Wat zou er gebeuren als een vertrekkend huurder via foto's laat zien hoe fraai hij de woning heeft opgeknapt, met daarbij het bericht dat hij het van de woningcorporatie moet weghalen voor hij vertrekt? Of hoe zal de woningtoewijzing, een nogal ondoorgrondelijk, paternalistisch systeem, zich ontwikkelen als voortaan potentiële huurders aan de hand van recensies van buurten en huizen

⁸ Dit is inmiddels aan het veranderen. Het CDA WI bracht een rapport uit over de maatschappelijke onderneming, waarin een pleidooi voor het 'right to challenge'. Dit werd in het antwoord op het rapport omarmd door Buma. Er is inmiddels een gemeenschappelijk manifest van PvdA en CU, onder leiding van Samsom en Segers, 'De herovering van de publieke samenleving. Naar coöperatief overheidsbestuur' (Augustus 2016), dat nog veel meer de richting van burgerkracht met burgermacht omarmt.

meer inzicht krijgen in het huuraanbod en dus preferenties ontwikkelen en rechtstreeks aan elkaar daarover communiceren?

Zowel NPM als deze wijze van afrekenen en beoordelen is een misinschatting van de praktijk van ondernemerschap door politici en ambtenaren. De kritiek van 'economisme' vanuit de politiek is dus eigenlijk een kritiek op collega's in de overheid, die nooit goed begrepen hebben hoe ondernemingen echt functioneren. Als moderne ondernemingen en hun hoofdkantoren zouden functioneren volgens de inzichten van NPM, zouden ze geen lang leven beschoren zijn. Public Value Management is veel beter passend en inmiddels door voorop lopende ondernemingen, omarmd als 'shared value'.⁹ Eerder dan de overheidsbureaucratie, hoewel er nu aanzetten zijn in o.a. zorg (shared savings, populatiebesteding) en sociale huisvesting (mutual gains approach). In dat instrumentarium staat de maatschappelijke missie en geleverde maatschappelijke meerwaarde voorop, niet het product, het middel of het formeel-voorzichtig beheer van publiek geld.

Daardoorheen loopt het misverstand van management. Dat is de afgelopen 2 decennia uitontwikkeld tot een technisch korte termijn economisch vak, ruilbaar en inwisselbaar over sectoren en bedrijven heen, met daarachter een hele managementindustrie. Het is van belang, vooral in de publieke sector, dat te vervangen door maatschappelijk leiderschap: betrokken, gepassioneerd, samenlevinggericht leiderschap met visie om bestaande regels en kokers te durven doorbreken.

De overheid heeft dit ten dele ontdekt en heeft het nu veelvuldig over 'moreel kompas'. Vult dat echter nergens in zoals Aristoteles: het gaat om een afweging tussen deugden en waarden in concrete cases, wat hij noemde *phronesis*: praktische wijsheid. Wat ook uit mijn promotieonderzoek kwam: maatschappelijk leiders zijn geen heiligen en kunnen ook hinderlijk en lastig zijn. De overheid hanteert, ook bij haar co-selectie van bestuurders, zoals bij banken en woningcorporaties, toch meestal een dominant ambtelijk profiel (en volgt daarmee dus nog de technische managementopvatting): formeel gehoorzaam, financieel oplettend en beheersmatig.

Van professionele politiek naar directe democratie

Het volgende spoor dat zeer zal veranderen, naast deze institutionele en organisatorische agenda, is dat van de democratie zelf. Het opkomend burgerschap zal ook verder leiden tot twijfel over onze vorm van democratie, namelijk die van periodiek gekozen beroeps-politici. Die nu zeer beïnvloed wordt door de moderne mediocratie en dus de grote megafoon en de celebritycultuur (o.a. casus Trump). Zelfs het Atheense model van 2300 jaar geleden was meer direct, met uiteindelijk 40.000 inwoners (weliswaar alleen mannen en in Athene geboren, maar uitdrukkelijk wel alle rangen en standen en iedereen kon een politiek beroep krijgen) in een op te roepen Assembly.¹⁰ Iets waar meer over nagedacht zal gaan worden, zoals de eerste voorstellen rond referenda laten zien.¹¹ In mijn ogen

⁹ In mijn proefschrift opgenomen als 'public value', als doel en waarde voor maatschappelijk leiders

¹⁰ Zie o.a. M.I.Finley 'Democracy. Ancient & Modern', Rutgers University Press 1988

¹¹ 'Echte Democratie. Het probleem van de representatieve democratie en het referendum als oplossing', Forum voor Democratie, september 2016

blijven dat soort voorstellen teveel aan de kant van professionele politiek. Het is teveel hun strategisch middel om professionele politiek beter te profileren en burgers bij hun werk te betrekken. Een overstap naar burgermacht en commons en een pleidooi voor een meer coöperatief overheidsbestuur zoals in de PvdA/CU nota, is dan ook veel wezenlijker en passender bij wat er werkelijk aan de hand is.

De onvermijdelijke toekomst: meer burgermacht

'Meer verantwoordelijkheid burger' is een top-down bezuinigingsconcept, 'meer invloed en co-productie burger' is een bottom-up empowerment concept. 'Participatiesamenleving' is op zijn best een dom pleonasme, op zijn slechtst hoe de bureaucratie burgers wil inschakelen. Daarbij is er een groot verschil tussen een perspectief gericht op de 'individuele burger' en op 'collectief organiserende burger', zoals al goed te zien bij energievoorziening, burenhulp, sportverenigingen met kinderopvang. Dat tweede staat al gauw haaks op de regenteske bestuurscultuur in Nederland, institutioneel paternalisme en gevestigde belangen van bestaande aanbieders, ook al zijn het maatschappelijke ondernemingen. En dus worden die initiatieven tegengewerkt, zij het niet openlijk, want het principe en algemeen verschijnsel van burger-zelforganisatie is inmiddels ideologisch door velen omarmd. De grootste spanning in Nederland is er dus tussen spontane zelforganisatie van groepen burgers en hoe de publieke sector nu georganiseerd is en geleid wordt, dit is de grote uitdaging voor modern leiderschap. Botsing of partnership van burger-coöperaties met bestaande instituten. Met als kanttekening dat dit soort burgerinitiatief niet de hele publieke dienstverlening kan overnemen. De instituten moeten ten dele 'gewoon' doordraaien en ten dele meer responsief en op maat gaan opereren naar burgerinitiatief.

Een goed voorbeeld hiervoor biedt de energiesector: met de aanwezigheid van coproducerende burgers dankzij burgerinitiatief en de nieuwe kleinschalige technologie kan die geen monopolioïde rol meer hebben in energieopwekking en -distributie, maar krijgt een grid-functie: achtervang, bereikbaarheid afgelegen plaatsen, noodleverancier, administratief verdeelcentrum voor onderlinge financiële afrekening. In mijn boek toon ik aan (met referentie naar het gekozen model in Duitsland waar iedere buurt een windmolen kan plaatsen en adopteren) dat dit veel sneller zal gaan als we vertrouwen op de aanwezige burgerkracht met de nieuwe kleinschalige energietechnologie dan het huidige gepolder.

Een fraai laatste voorbeeld: het Electronisch Patiënten Dossier is een door zijn centralisatie en bureaucratie door de overheid zelf gecreëerd privacy probleem. Het leidt tot een enorme databank van gevoelige patiëntengegevens met ook nog gevoelige toegangsmogelijkheden voor allerlei soorten zorgaanbieders. Niet te beschermen zo groot en complex. Al enige jaren was voor de goede verstaander te zien dat de burger letterlijk het alternatief al in handen had: de USB stick. Met die onder de arm en eventueel gecodeerd ter bescherming bij diefstal is alles veel beter geregeld: hij/zij bepaalt zelf wie het krijgt of leest, hij/zij houdt alle gegevens zelf bij, daarmee ook iedere nieuwe aanbieder snel informerend bij bezoek en het ondersteunt de volgende stap in gezondheidszorg, die ook al jaren wordt gezien en gewild: de patiënt die meer zelf op zijn gezondheid let, ook met

allerlei moderne 'wearables' en daar zelf ook actie op onderneemt, dus ook hier: co-productie van gezondheid! Het tekent het polderpaternalisme dat op al deze signalen nooit goed gelet is, ijzerenheinig een verkeerd model duur werd opgetuigd, nu pas nemen ziekenhuizen het voortouw in persoonlijke patiëntendossiers, die soms patiënten zelfs al mogen inzien voor de dokter!

Utrecht, 21 september 2016
dr. Steven P.M. de Waal

